Брендель Ольга Іванівна,
завідувач лабораторії інженерно-технічних та військових досліджень Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»

Селезньова Олена Валеріївна,
завідувач сектору комп'ютерно-технічних та телекомунікаційних досліджень лабораторії інженерно-технічних та військових досліджень Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ КОМПЛЕКСНОЇ КОМП'ЮТЕРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТА ЕКСПЕРТИЗИ ВІДЕО-, ЗВУКОЗАПИСУ З ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ В МЕРЕЖІ «ІНТЕРНЕТ»

Протягом останніх років криміногенна ситуація в Україні залишалася доволі складною, а в умовах військового стану, введеного через повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну, ще більше ускладнилася. За останні місяці через негативний вплив військової агресії російської федерації на політичний та соціологічний стан в Україні зросла кількість розповсюдження в мережі «Інтернет» повідомлень різного характеру (зокрема, про терористичні акти; із застосуванням психологічного впливу на певних осіб або групи осіб; інформування, спонукання, переконання, погрози, заклики до певних дій тощо). Зокрема, в мережі «Інтернет» розповсюджують такі відео-, звукозаписи: публічні заперечення громадянами здійснення збройної агресії проти України, заклики до встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики до підтримки рішень і/або дій держави-агресора, збройних формувань і/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями й/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України; записи умисно вчинених громадянами дій на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній або інформаційній безпеці України: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України тощо.

Першочерговим завданням правоохоронних органів є повне та об'єктивне встановлення обставин події, що сталася; збирання доказів, достатніх для з'ясування механізму злочину та встановлення винуватості осіб, причетних до них.

Останнім часом на експертизу не надходять матеріали та засоби відео-, звукозапису, які містять важливу інформацію щодо обставин, учасників та послідовність злочинних дій, зафіксованих у них. Тобто питання, що потребують розв'язання, в документі про призначення експертизи слідчі органи ставлять за записами, які містяться за певними посиланнями в мережі «Інтернет» не лише в популярному відеохостингу youtube, а й на сайтах, відвідування яких заборонено в Україні. Наприклад:

— Чи містяться за посиланням http:www.youtube.com ... відеозаписи? Зі скількох фрагментів вони складаються?

— Чи містять ці записи ознаки монтажу, втручання тощо?

— Чи містять ці записи голос певної особи?

— Чи містять висловлювання ПІБ на відеозаписі, розміщеному за посиланням https://ok.ru/ ..., висловлювання образливого характеру щодо певної особи?

— Чи містять висловлювання ПІБ на відеозаписі, розміщеному за посиланням https://ok.ru */..., висловлювання у формі закликів до певних дій? Якщо так, то до яких саме дій, чи є ці заклики публічними та яка їх форма вираження?*

— Чи міститься у висловлюваннях ПІБ на відеозаписі, розміщеному за посиланням https://vk.com/..., інформація позитивного або негативного характеру щодо певної фізичної або юридичної особи?

Оскільки нині об'єктом експертизи відео-, звукозапису є інформація, зафіксована на будь-якому фізичному носії, записи із мережі «Інтернет» фахівці в галузі відео-, звукозапису не досліджують. Матеріали відео-, звукозапису, які долучають до матеріалів кримінального провадження, є найбільш об'єктивним джерелом доказів, що мають суттєве значення для розслідування кримінальних правопорушень. Перевагою матеріалів відео-, звукозапису є тривале й незмінне їх збереження; можливість тиражування, багаторазового відтворення зафіксованої інформації, а також підтвердження цієї інформації відповідними експертними дослідженнями.

Нагальною потребою експертної практики є розроблення алгоритмів дослідження відео-, звукозаписів, розміщених в мережі «Інтернет». Наведені питання можна розв'язувати в межах проведення комплексної комп'ютерно-технічної **експертизи (експертизи електронних комунікацій) та експертизі відео-, звукозапису.** Інтеграційною складовою такої **комплексної експертизи буде саме запис, отриманий фахівцем у галузі комп'ютерно-технічних**

досліджень за певними посиланнями в мережі «Інтернет». За ним фахівець у галузі відео-, звукозапису та, за необхідності, фахівці інших галузей знань, буде (будуть) проводити дослідження за своїм фахом. Так, зазначені вище приклади питань, що виносять на розв'язання експертизи, окрім застосування експертних знань фахівців у галузях комп'ютерно-технічних досліджень (отримання відеозапису з інтернету) та досліджень відео-, звукозапису (ідентифікаційні дослідження щодо наявності / відсутності висловлювань диктора ПІБ), ще потребують застосування експертних знань фахівців у галузі лінгвістичних (семантико-текстуальних) досліджень мовлення.

Наведене вище обумовлює необхідність розроблення методичних рекомендацій, які дадуть змогу розв'язувати поставлені завдання щодо комплексної комп'ютерно-технічної **(експертизи електронних комунікацій)** та експертизи відео-, звукозапису з дослідження інформації в інтернеті з урахуванням практичного досвіду експертів.

Середовище події правопорушення – це об'єднана спільною метою єдина система звукових слідів природних і штучних джерел походження, предметно-комунікативної діяльності злочинця, знаряддя, інструментів і технічних засобів правопорушення, що ним використовуються. Досягнення зазначеної мети обумовлено характером і часом дії на об'єкт злочинного посягання, а також єдністю місця (простору) і способу її досягнення [1]. З юридичної позиції особливість аналізу відео-, звукозапису розслідуваної події полягає в тому, що таке дослідження дає змогу довести багато фактів злочинної діяльності, які сталися віч-на-віч, без свідків. Під час скоєння правопорушення його учасники приводять у взаємодію засоби злочинної діяльності (вибухові пристрої, знаряддя, інструменти) з матеріальним середовищем, і в такий спосіб створюються комплекс звуків, які складають звукове середовище злочину [2].

Досвід роботи правоохоронних органів свідчить, що «автори» таких повідомлень не бажають називати себе, ускладнюючи розслідування подібних правопорушень. За таких обставин виникає гостра необхідність дослідження відео-, звукозапису з метою виявлення усіх можливих даних про анонім. Отримана інформація про особу невідомого дає можливість ефективніше проводити встановлення та розшук конкретної людини, зменшити коло осіб, які підлягають перевірці, тим самим скоротити і час розслідування правопорушення. Окремо зазначимо, що коло обставин, які можуть бути визначені експертними дослідженнями, постійно розширюється [2].

Відео-, звукозапис як універсальний засіб фіксування розшукової та доказової інформації, збирається на різних етапах досудового розслідування злочинів. Матеріали та засоби відео-,

звукозапису за їх походженням можна класифікувати так: отримані у зв'язку із відкриттям кримінального провадження; отримані під час фіксування певних слідчих дій або судових засідань; отримані під час проведення оперативно-розшукових слідчих дій із подальшим долученням даних матеріалів до кримінального провадження процесуальним шляхом (додатки до протоколів НСРД, інші слідчі дії); отримані до відкриття кримінального провадження, але такі, які містять відомості про розслідувану подію (наприклад, записи погроз, інших протиправних дій); такі, що є засобом створення правопорушення (відео-, звукозаписи, отримані шляхом копіювання (тиражування) та розповсюдження з метою отримання незаконних доходів). Результати комплексної комп'ютерно-технічної **експертизи (експертизи електронних комунікацій) та експертизи відео-, звукозапису** матеріалів відео-, звукозаписів, розміщених у мережі «Інтернет», можуть мати як розшукове, так і доказове значення. Окрім того, результатом зазначеної експертизи **також буде запис, отриманий фахівцем у галузі комп'ютерно-технічних досліджень** за певними посиланнями в інтернеті, який фізично можна долучити до матеріалів кримінального провадження, оскільки запис за певним посиланням може бути видалений користувачем.

Отже, шляхом проведення комплексної комп'ютерно-технічної **експертизи (експертизи електронних комунікацій) та експертизі відео-, звукозапису** матеріалів відео-, звукозаписів, розміщених у мережі «Інтернет», досягаються дві мети: по-перше, судова експертиза як процесуальна дія дасть змогу здійснити перевірку та оцінювання такого відео-, звукозапису; по-друге, формує самостійне джерело доказу — висновок експерта; по-третє, дає змогу матеріалізувати відео-, звукозаписи, розміщені у мережі «Інтернет» для їх тривалого й незмінного збереження з можливістю тиражування, багаторазового відтворення зафіксованої інформації тощо, що, своєю чергою, забезпечує відсутність зауважень під час розгляду справи в суді.

Список використаних джерел

1. Ящуринский Ю. В. Криминалистическая диагностика звуковой среды : дис. … канд. юрид. наук. Киев, 1990. 327 с.

2. Брендель О. І. Сучасні можливості діагностичних досліджень у криміналістичній експертизі відео-, звукозапису. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики.* 2021. Вип. 23. С. 203—211. DOI: 10.32353/khrife.1.2021.15 (дата звернення: 20.05.2024).